

Osmanlı-Venedik Savaşı Sırasında Habsburglarla Diplomatik Temas: Müteferrika İbrahim Ağa'nın Viyana Elçiliği (1715)

Hüseyin Onur Ercan*

Özet

Venedik korsanlarının Karlofça'ya mugayir faaliyetlerinin Akdeniz'de Osmanlı çıkarlarını kayba uğratması üzerine 8 Aralık 1714 tarihinde Venedik Cumhuriyeti'ne savaş ilân edildi. Osmanlı Devleti yeniden büyük ve çok cepheli bir savaşa girmeyi amaçlamayıp yalnızca Venediklilere yönelik ve Karlofça'da kaybedilen yerleri almak üzere bir sefer gerçekleştirecekti. Mora üzerine yapılacak sefer için 1715'in mart ayında Ordu-yı hümayûn Davud Paşa sahrasında kurulup İstanbul'dan ayrılırken donanma-yı hümayûn, Kaptan-ı Derya Canım Hoca Mehmed Paşa önderliğinde Beşiktaş sahilinden yelken açtı. Mora'nın kısa sürede Osmanlıların eline geçmesiyle Venediklilerin Dalmaçya kıyılarını da müdafaa edemeyecekleri öngörülüyordu. Bu durumda Osmanlılar güçlenmiş vaziyette Karlofça'da kaybettikleri diğer toprakları geri almak üzere Habsburglara karşı doğrudan bir tehdit hâline gelebilirdi. Osmanlılar, Venediklilerin Karlofça şartlarını ihlâl ettiklerini Viyana'ya bildirerek Habsburgların bu savaşta –tıpkı 1711'de Prut Savaşı öncesinde Seyfullah Ağa'nın misyonunda olduğu gibi– tarafsız kalmalarını istemiş, savaşa dâhil olmalarını engellemeye çalışmıştı. Bunun temini için Sadrazam Damat Ali Paşa tarafından imparatorluk idaresinden sorumlu Avusturya birinci başvekili ve Macaristan Ordusu'nun Başkomutanı Prens Eugen von Savoyen'e hitaben 28 Kasım 1714 tarihli bir mektup yazıldı. Venedik savaşının kendi aralarındaki münasebeti etkilemeyeceğinin ve Karlofça Antlaşması'nın Habsburglar ile ilgili maddelerinin geçerli olduğunun ifade edildiği mektup, Ocak 1715'te İstanbul'dan gönderilen Müteferrika İbrahim Ağa tarafından 13 Mayıs 1715'te Prens Eugen'e Viyana'da teslim edilse de Habsburg tarafında şüphe bulutları dağılmamıştı. Nitekim Eugen tarafından yazılan ve sadrazama takdim edilmek üzere yine İbrahim Ağa ile gönderilen 9 Eylül 1715 tarihli cevapta Osmanlılar, Venedik seferi sebebiyle umulmadık şekilde tenkit edilmişti. Osmanlı kaynaklarında Müteferrika İbrahim Ağa'nın elçiliğiyle ilgili pek az bilgi bulunurken Avusturya Devlet Arşivleri'ndeki belgeler, söz konusu elçiliğe dair daha belirgin bir resmin oluşmasını sağlamaktadır. Bu bildiri, 1715'te Viyana'ya gönderilen ancak bugüne kadar çalışılmamış olan

* Öğr. Gör. Dr., Türk-Alman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul/TÜRKİYE, ercan@tau.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5708-6739, DOI: 10.37879/9789751756442.2023.29

Müteferrika İbrahim Ağa'nın diplomatik faaliyetini dönemin kaynakları ışığında ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Habsburg, Venedik, Elçilik, Diplomasi, Müteferrika İbrahim Ağa, Viyana, XVIII. Yüzyıl.

Diplomatic Contact with the Habsburgs During the Ottoman-Venetian War: The Mission of Müteferrika İbrahim Ağa in Vienna (1715)

Abstract

Due to the violations of Venetian pirates against the Treaty of Karlowitz, which clashed with the Ottoman interests in the Mediterranean, the Ottoman Empire declared war against the Republic of Venice on 8 December 1714. The Ottomans were reluctant to enter a great and multi-front war once again, but aimed to recapture the territories lost in Karlowitz. The army was set up in the field of Davud Pasha in March 1715 for an expedition to be made on the Peloponnese and leaving Istanbul. In the meantime, the navy sailed from the coast of Beşiktaş under the leadership of Kaptan-ı Derya (Chief Captain) Canım Hoca Mehmed Pasha. It was predicted that the Venetians would not be able to defend the Dalmatian coasts with the Peloponnese captured by the Ottomans within a short time. In this case, the Ottomans might have become a direct threat to the Habsburgs to reclaim the other lands they lost in Karlowitz. By informing Vienna that the Venetians violated the clauses settled by the Treaty of Karlowitz, the Ottomans wanted to prevent the Habsburgs from remaining neutral and getting involved in this war, just as in the mission of Seyfullah Ağa before the Pruth River Campaign in 1711. In order to ensure this, a letter dated 28 November 1714 was written by Grand Vizier Damat Ali Pasha to Prince Eugen von Savoyen, the first prime minister of Austria responsible for the imperial administration and the Commander-in-Chief of the Hungarian Army. The letter stating that the Venetian war would not affect relations between them and that the articles of the Treaty of Karlowitz concerning the Habsburgs were valid was delivered to Prince Eugene in Vienna on May 13, 1715, by Müteferrika İbrahim Ağa, who had been sent from Istanbul in January 1715. The doubts had not gone away. Indeed, in the reply letter of September 9, 1715, written by Eugene and transmitted to the Grand Vizier by İbrahim Ağa, the Ottomans are unexpectedly criticized for their expedition to Venice. While little information about Müteferrika İbrahim Ağa's embassy can be found in Ottoman sources, documents in the Austrian State Archives provide a more detailed picture of the legation in question. This paper deals with the diplomatic mission of

Müteferrika İbrahim Ağa, who was sent to Vienna in 1715 but has not been studied in the light of the sources of the time hitherto.

Keywords: Ottoman, Habsburg, Venice, Embassy, Diplomacy, Müteferrika İbrahim Ağa, Vienna, XVIIIth Century.

Giriş

Osmanlıların 1683-1699 yılları arasında cereyan eden ve Avrupa'da *Büyük Türk Savaşları* olarak anılan mücadelede Habsburglar, Rusya, Lehistan ve Venedik karşısındaki mağlubiyetleriyle uğradıkları toprak kayıpları, imzalamak zorunda kaldıkları Karlofça Antlaşması'yla resmîyet kazanmıştı. Eşzamanlı olarak birden fazla devletle ve cephede savaşmak hatasının tekrarlanmaması için bu defa 1711'deki Prut Seferi öncesinde Viyana'ya fevkalâde elçi olarak Seyfullah Ağa gönderilmiş, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa tarafından yazılmış bir mektup Avusturya Başvekili Prens Eugen von Savoyen'e¹ takdim edilmişti. Bu sayede Rusya'ya karşı ilan edilen savaştan ötürü iki devlet arasındaki dostluğun bozulmaması temennisinde bulunulmuş, Habsburgların tarafsız kalması arzulanmıştı.² Osmanlıların bu akılcı siyaseti ve beraberinde lüzumlu bir araç olarak kullandığı diplomasi ayrıca Seyfullah Ağa'nın başarılı geçen Viyana'daki görüşmeleri sayesinde yalnızca Prut Seferi'ne odaklanmalarına imkân doğmuştu.

Prut Seferi'nden üç yıl sonra 8 Aralık 1714 (1 Z 1126) tarihinde, Venedik korsanlarının Karlofça'ya mugayir faaliyetlerinin Akdeniz'de Osmanlı çıkarlarını kayba uğratması üzerine Sadrazam Damat (Şehid) Ali Paşa (Nisan 1713-Ağustos 1716)'nın sarayında Osmanlı devlet ricâlinin bir toplantısı gerçekleşti. Müşâvere neticesinde alınan fetva ile Venedik'e savaş açılmasına karar verildi.³ Aynı gün saraya davet edilen Venedik balyosu Andrea Memo, barış ihlâline yönelik suçlamalar karşısında devletini mümkün mertebe savunmuş olsa da öfkeli sadrazamı ikna

1 Prens Eugen'in biyografisinin ana hatlarını aktaran Türkçe geniş özet için bk. Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718): Diplomasi ve Barış*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s. 9, dipnot 43.

2 Kemal Beydilli-İsmail E. Erünsal, "Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs Seyfullah Ağa'nın Viyana Elçiliği (1711)", *Belgeler*, C XXII, S. 26, Ocak 2001, s. 1-15.

3 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978, s. 101-102.

edemediği gibi sadrazamın emri üzerine altı kişilik maiyetiyle birlikte esir alındı. Esaretleri 15 Haziran 1715 tarihine kadar, altı aydan fazla sürecekti.⁴

Bâbiâli, birden çok cepheli bir mücadeleye girmeden yalnızca Venediklilere yönelik ve Karlofça'da kaybedilen Mora yarımadasını geri almak, ayrıca Venediklileri Dalmaçya sınırından tamamen atmak maksadıyla bir sefer gerçekleştirecekti. Osmanlılar, tıpkı Prut Savaşı öncesinde Seyfullah Ağa'nın misyonunda olduğu gibi, Habsburgların yine tarafsız kalmaları ve savaşa dâhil olmamaları için Viyana'nın bu seferden duyacağı tedirginliği gidermek üzere Venediklilerin Karlofça şartlarını ihlâl ettiklerini ve bu nedenle savaşa mecbur edildiklerini, Venedik dışındaki devletleri ve dolayısıyla eski müttefikleri katiben hedeflemediklerini⁵ Viyana'ya ihbar etmeyi kararlaştırdı. Bu maksatla, çoktan başlamış olan⁶ Mora Seferi hazırlıklarının sürdürüldüğü 1714 yılında, Sadrazam Ali Paşa tarafından imparatorluk idaresinden sorumlu Avusturya Başvekili ve Saray Harp Şûrası (*Hofkriegsrat*)⁷ Başkanı Prens Eugen von Savoyen'e hitaben 28 Kasım 1714 (21 Za 1126) tarihli bir mektup yazıldı. Bu mektupta, *kendü hâllerinde olmayup huyânetleri cibilliyetlerinde merkûz olan ve sözlerinde durmayan Venedik'in Mora'daki mütecaviz faaliyetinden ayrıntılı olarak şikâyet ettikten ve bu hususta Venedikli balyos ve generallerin defaatle uyarıldığı ifade edildikten sonra Venedik'e savaş kararı alındığı, yapılan savaş hazırlıklarından başka bir anlam çıkartılmaması ve iki devlet arasındaki dostluğun hiçbir şekilde zarar görmemesi için aradaki barışa aynen uyulacağı yazıyordu. Ayrıca barışın bozulmasına sebep olacak davranışlardan uzak durulacağına teminatı verildiği gibi bu hususta serhad kumandanlarına da muhkem tenbihatta bulunduğu ifade edilerek tüm bu hususların iletilmesi için*

4 Güner Doğan, *Venedikli ile Dahi Sulh Oluna: 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 232-237.

5 “Ve Hudâ-yı müte'al şâhid-i hâldir ki, Venedik üzerine musammem olan hareketlerimizden kat'â Nemçe tarafına tevcih-i nigâh-ı intikâm murâdımız değil idi.”, bk. Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli (TRZ)*, C II, haz. Abdülkadir Özcan vd., Klasik Yayınları, İstanbul 2013, s. 982.

6 Osmanlılar 1714 yılının bahar aylarından itibaren Osmanlı topraklarının güvenliği ve hücum gücü açısından oldukça önemli olan kale yapım ve onarım faaliyetlerini başlatmıştı. Yine mutat sefer hazırlıklarından olan sefer güzergâhının yapım ve onarım çalışmaları, köprülerin tamiri ve yeni köprü inşası gibi hazırlıklar yürütülüyordu, bk. Mehmet Yaşar Ertas, *Sultanın Ordusu (Mora Fethi Örneği 1714-1716)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 31-80, 291.

7 Habsburgların askerî stratejisini belirleyen, Habsburg-Osmanlı diplomatik ve siyasî tarihini şekillendiren bu en yüksek kurum için bk. Hüseyin Onur Ercan, “Rıdvan Ağa'dan Süleyman Bey'e (1634-1774): Osmanlı Elçilik Heyetlerinin Avusturya Devlet Arşivindeki İzleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, C LVI, S. 56, Aralık 2020, s. 61-62.

özel bir elçinin gönderildiği belirtilmekteydi (Ek I-II).⁸ Bu mektubu Viyana'da bulunan Prens Eugen'e takdim etmesi için dergâh-ı âlî gedikli müteferrikalarından İbrahim Ağa seçildi.⁹ Elçinin bilinen bir sefaret takriri bulunmadığından bu bildiri, Müteferrika İbrahim Ağa'nın diplomatik misyonunu doğrudan Avusturya Devlet Arşivleri'nin ulaşılabilen belgeleri ile dönemin yerli ve yabancı kitabî kaynakları çerçevesinde hazırlanmış bulunmaktadır.

Müteferrika İbrahim Ağa'nın Yolculuğu

Göreve tayininden sonra gerekli hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı elçisi, yaklaşık 19 kişilik maiyetiyle¹⁰ Ocak 1715 başlarında İstanbul'dan ayrıldı. 1712'de İstanbul'a gelip 1714'ten beri Habsburg kapı kethüdası unvanıyla Galata'da mütemekkin olan, Habsburg başkentine mütemadiyen gönderdiği raporlarla Habsburgları Osmanlıların diplomatik ve askerî gelişmelerinden haberdar eden Anselm Franz von Fleischmann¹¹ 5 Ocak 1715 tarihli raporunda, Reisülküttâb el-Hâc Mustafa Efendi'nin¹² kendisiyle Sadrazam Ali Paşa namına 31 Aralık 1714 tarihinde bir görüşme gerçekleştirdiğini aktardı. Bu görüşmede reisülküttâbın, sadrazam tarafından Eugen'e bir mektup yazıldığı ve bunu hamil İbrahim Ağa isimli ve Sadrazam Damat Ali Paşa'nın maiyetinden bir vezir ağasının (*Vezier*

8 Mektup sureti için bk. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Nâme-i Hümayûn Defterleri (A.DVNS.NMH.d), 6, 340-343. Vak'anüvis Râşid, tarihine mektubun müsveddelerini dâhil etmiştir, bk. *TRÇ*, s. 983-984.

9 *TRÇ*, s. 982. Burada belirtilen siyasi faaliyetlerinden başka, hayatı hakkında bilgiye –geniş bir arşiv taramasına rağmen– rastlanılmamıştır. Elçi İbrahim Ağa hakkında daha önce isabetsiz bilgiler ortaya konmuş ve bunlar tefhim edilmiştir, bk. Beydilli-Erünsal, agm., s. 13, dipnot 67. Yerli ve yabancı kaynaklarda adı İbrahim şeklinde geçen elçi, yalnızca *Nusretnâme* adlı eserde *gedikli müteferrikadan Mühürdâr Mustafâ Ağa* şeklinde zikredilmektedir, bk. Silâhdâr Fındıklı Mehmed Ağa, *Nusretnâme. İnceleme-Metin (1106-1133 / 1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018, s. 1011. Bu bilgiler dışında İbrahim Ağa'nın, ilk Türk matbaasının kurucusu olamayacağı da açıktır, bk. Erhan Afyoncu, "İlk Türk Matbaasının Kurucusu Hakkında Yeni Bilgiler", *Belleten*, C LXV, S. 243, Ağustos 2001, s. 612.

10 Éléazar de Mauvillon, *Histoire du Prince François Eugène de Savoye*, C 5, Arkste'e & Merkus, Amsterdam 1750, s. 4. Osmanlı Arşivi Kâmil Kepeci Tasnifi'nde bulunan ve sefaretleri konu alan ilgili defter kronolojik olarak ilerlemesine rağmen maalesef hemen Müteferrika İbrahim Ağa öncesinde bitmektedir. Heyet efradı, Avusturya Devlet Arşivleri malzemesinden istifadeyle şu şekilde sıralanabilir: Müteferrika İbrahim Ağa, Kethüdâ Süleyman, hazinedar, kâtip, kaftan ağası, mirâhur, aşçıbaşı, kahveci, imam ayrıca nalbant, konakçı, kasap, zahireci gibi sair hizmetliler, bk. Österreichisches Staatsarchiv (OeStA), Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (HHStA), Staatenabteilungen (StAbt), Türkei I, Turcica 180 (1714-1716), Konv.2., fol. 5^v vd.

11 Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718)*, s. 43, 135-136.

12 *TRÇ*, s. 983.

Aghası) birkaç gün içerisinde Viyana'ya doğru yola çıkacağı bilgisini verdiğini yazdı. Fleischmann'ın yine Mustafa Efendi'den öğrendiğine göre İbrahim Ağa, Zenta Savaşı'nda şehit düşen Sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın mührünü muhafaza etmiş (mühürdar), *iyi görünümlü, mantıklı ve açık sözlü bir Türk* idi ve elçiliği sırasında öncelikli görevi, Habsburgların askerî hazırlıklar içerisinde bulunup bulunmadığını tespit etmektir.¹³ Osmanlı sefaret heyeti, Balkanlardaki orta kol (*Via Militaris*) güzergâhı olan Edirne, Filibe, Sofya ve Niş üzerinden ilerleyerek 14 Mart'ta Belgrad'a ulaşacaktı.¹⁴

Aynı sıralarda bir başka diplomatik gelişme daha yaşandı. Segedin (*Szeged*) komutanı Kont von Herberstein,¹⁵ Saray Harp Şûrası'na yazdığı 15 Ocak 1715 tarihli mektupta, 14 Ocak'ta kendisine Temeşvar muhafızı Hacı Mustafa Paşa tarafından gönderilen bir yazıyı teslim etmek üzere *ekspres yolla* bir ağa ve bir çavuşun ulaştığını bildirdi. Ek olarak, Temeşvar muhafızının Prens Eugen'e hitaben yazılmış bir mektubu da bulunduğunu ifade etti.¹⁶ Kont von Herberstein hiç beklemeden, kendi yazısıyla birlikte paşanın mektubunu Viyana'ya gönderdi. 20 Ocak'ta Viyana Sarayı baştercümanlarından Johann Andreas Schmid(t) tarafından Latinceye çevrilen 11 Ocak 1715 (5 M 1127) tarihli bu mektupta Hacı Mustafa Paşa, İstanbul'dan kendisine ulaşan haberler doğrultusunda Venedik korsanlarının Akdeniz'de mütecaviz faaliyetlerde bulunduğunu, bunun onuru ve çıkarları zedelediğini, daima barıştan yana olan Osmanlı sarayının bu hususu Venediklilere şikâyet etmesine rağmen herhangi bir netice alınmadığını ifade etmişti. Paşa ayrıca, Bâbüâlf'nin haklı olarak Venedik Cumhuriyeti'nin barışa mugayir biçimde huzuru bozmak maksadına sahip olduğu sonucunu çıkardığını, artık –hukuk ve İslâm kaideleri gereğince– karşılık vermek adına gelecek yıl ilkbaharında Venedik'e karşı hem denizden hem karadan askerî operasyon düzenleyeceğini nakletmişti. Bununla birlikte Sadrazam Ali Paşa'nın Prens Eugen üzerinden Viyana Sarayı'nı, mücadelenin yalnızca Venediklilere yönelik olacağı, kötü bir anlam çıkarılmaması istendiği ve dostluğun nişanesi olarak kendilerine İbrahim Ağa isimli bir elçi ile bir mektup yollanmak istendiği bilgisine yer vermişti.¹⁷ Ardından kendisinin her zaman iyi bir komşu olarak, söz konusu

13 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 3^r.

14 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 52^r.

15 Ernst Graf von Herberstein (öl. 1748).

16 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 7^{r-v}.

17 *Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Zustand der vornehmsten Hüfe entdeckt [...]*, haz. Philipp Balthasar-Sinold von Schütz, C 167, Gleditsch, Leipzig 1723, s. 924-926; OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 7^{r-v}.

gelişmeyi hiç gecikmeden dostu olarak gördüğü Segedin komutanına aktarmaktan geri kalmadığını eklemişti. Komutandan, zikredilen İbrahim Ağa'nın misyonunu sorunsuz olarak yerine getirebilmesi için ona ve dolayısıyla dostluğa yardımcı olmasını, yolculuğunu oyalanmadan sürdürmesi için kolaylık sağlamasını istediğini yazmıştı. Viyana Sarayı, Hacı Mustafa Paşa'ya hitaben Latince yazılan 9 Şubat 1715 tarihli kısa bir cevapta, gönderdiği mektup için kendisinden teşekkür ettikten sonra Karlofça'dan beri sürdürülen dostluğun temennisini dile getirildi.¹⁸ Diğer yandan Segedin komutanı Kont von Herberstein'a, elçi İbrahim'in artık yolculuğuna devam etmesine yönelik talimatın verildiği cevapta, İbrahim Ağa ve maiyetinin karşılanması için gerekli hazırlıklara girildiği yazıyordu.

Saray Harp Şûrası 2 Şubat 1715'te, elçilik heyetini sınırdan karşılaması ve heyete Viyana'ya kadar refakat etmesi için Seyfullah Ağa zamanında sorumlu olan memurların tekrar görevlendirilmesini kararlaştırdı.¹⁹ Buna göre elçinin mihmandarlığını yapmak ve zorunlu harcamalarını karşılamak üzere *zahire verici*²⁰ veya vekilharç konumundaki komiser (*Spesirungscommissär*) Johann Andre(as) von Harena ve tercüman olarak Andreas Schmid vazifelendirildi. Viyana'da hazırlıklarını tamamladıktan sonra elçilik heyetine Habsburg topraklarından başkente kadar refakat edecek olan bu komiser ve tercüman, Habsburg hâkimiyetindeki Petervaradin'de beklemek üzere yola çıktı. Müteferrika İbrahim Ağa ve maiyeti 5 Nisan'da öğleden önce saat 9 sularında, Osmanlıların kendisine Belgrad'dan itibaren refakat etmesi için görevlendirdiği serhad tercümanı Yusuf Ağa, akıncılardan bölükbaşı Mehmed, Belgrad garnizonundan yeniçeri Hacı Salih ile birlikte artık 22 kişilik bir heyet mevcuduyla, biri Osmanlı diğeri Habsburg topraklarında bulunan ve iki devletin sınırlarını temsil eden sütunların bulunduğu Karlofça'nın güneydoğusunda yer alan Salankamen (*Szalankekén*) mevkiine ulaştığında Petervaradin kalesi kumandanı Von Löffelholz,²¹ Harena ve Schmid tarafından karşılandı; sınır merasimini müteakip Avusturya hududuna dâhil oldu.²² Yanlarında kayzerî orduya bağlı bir süvari birliğinin (*Bayreuthischen Dragoner-Regiment*) de bulunduğu Osmanlı heyeti ve kayzerî yetkililer, yolculuklarını

18 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 15^{r-v}.

19 OeStA, Kriegsarchiv (KA), Wiener Hofkriegsrat (HKR) Protokollen (P) 495 (Reg. 1715), 179-180.

20 Ercan, agm., s. 63 dipnot 59.

21 Georg Wilhelm Freiherr Löffelholz von Kolberg.

22 *Wienerisches Diarium*, Num. 1221 (1715).

Viyana'ya doğru sürdürdü.²³ Esasen İbrahim Ağa'nın Habsburg hududuna uzanan yolculuğu, özellikle ağırdan alınmış intibai vermekteydi. İbrahim Ağa, 14 Mart'ta Belgrad'a ulaştığı hâlde muvasalatı Petervaradin kalesi kumandanı Von Löffelholz'a ihbar etmemiş, dolayısıyla sınır geçişi için gerekli hazırlıkları başlatmayarak yolculuğunu bir süre ertelemişti.²⁴ Fleischmann'a göre bunun sebebi, Venediklilere yönelik harekâtın Osmanlıların Mora'ya duhul etmelerine kadar gizli tutularak bu sayede Kayzer VI. Karl (1711-1740)'ın bu yıl itibariyle artık bir şey yapamaması içindi.²⁵

Bunlar olduğu sırada kapı kethüdası Fleischmann da İstanbul'dan Viyana'ya dönmek için hazırlıklar yapıyordu. Fleischmann, Ordu-yı hümayûn Davud Paşa sahrasına çıkmak üzereyken²⁶ 1 Mart 1715 tarihinde Sadrazam Ali Paşa'nın huzuruna kabul edilmişti. Kapı kethüdası, Kayzer VI. Karl'ın emri üzerine geldiğini ve muhtemel bir savaşa engel olunarak çokça kanın dökülmesinin önlenmesi yönünde VI. Karl'ın dostane temennisini iletmışti. Bunun dışında Venediklilerle barışın husule gelmesi için mutavassıt olmaya memur edildiğini ekleyerek Osmanlıların bu hususta nabzını yoklamışti. Seferin mecburiyetinden ve meşruiyetinden bahseden sadrazam bundan dönüş olamayacağını söyleyerek elçinin teklifini –Fleischmann'a göre– “sert” bir biçimde reddetmişti.²⁷ Fleischmann'ın İstanbul'dan salimen ayrılması konusu, olası bir Osmanlı-Habsburg savaşı sebebiyle tehlikedeydi. Bu nedenle henüz 12 Şubat 1715'te, o sırada yolculuğu sürmekte olan İbrahim Ağa'nın Viyana'ya ulaşmasını müteakip hemen dönmesine izin verilmemesi, önce kendisinin İstanbul'dan ayrılmasına müsaade verilmesinin ve güvenle yola çıkmasının beklenmesi hususunda Viyana'ya ricada bulunmuştu. Bu ricası kabul görmüşti. Nitekim Avusturya birinci başvekilinin kayzere sunduğu 21 Nisan 1715 tarihli takririnde, birkaç hafta sonra Viyana'ya ulaşması beklenen İbrahim Ağa'nın her ihtimale karşı, maiyetiyle birlikte Fleischmann'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan dönmesine izin verilmesine

23 *Theatrum Europaeum oder aufführliche und warhaffige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten* [...], haz. Daniel Schneider, C 20 (1715), Franckfurt am Mäyn 1734, s. 42.

24 *Theatrum Europaeum*, s. 42.

25 Fleischmann'ın İstanbul'dan Viyana'ya gönderdiği 7 Nisan 1715 tarihli raporu, bk. OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 52^v-53^r.

26 TRZ, s. 984.

27 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 31^v-32^r; ayrıca bk. Guillaume de Lamberty, *Memoires pour servir a l'histoire du XVIII siecle* [...], C 9, haz. H. Scheurleer, La Haye 1731, s. 588; TRZ, s. 984.

kadar hemen geri gönderilmemesi gerektiği yazmaktaydı.²⁸ Bu nedenle İbrahim Ağa'nın Viyana'daki ikameti düşünüldüğünden çok daha uzun, Seyfullah Ağa'nın Viyana'da geçirdiği sürenin takriben iki katı kadar, dört ay sürecekti. Bu durum, İbrahim Ağa'nın Viyana'da bir anlamda neden *alıkonulduğunu*²⁹ da açıklar.

Habsburg kapı kethüdasının sadrazamla yaptığı görüşmeden Saray Harp Şûrası'na 8 Mart 1715 tarihli tafsilatlı raporunda naklettiği başka hususlar da vardı. Buna göre Fleischmann'ın, önce Sadrazam Ali Paşa'ya savaşı başlatmaması yönünde telkinde bulunması ve akabinde daimî dostluktan bahsetmesi, sadrazamı kızdırmıştı. Sadrazam, herhangi bir tavassutla müzakereye yanaşmayacağını, Venedik'in yaptığı haksızlığın intikamının alınacağına dair yemin ettiğini ve –Karlofça'da– Venedik Cumhuriyeti'ne bırakılmış olan toprakların geri kazanılacağını açıkladı. Yine sadrazam, kendisine kayzer tarafından mektup gelse veya elçi de gönderilse, bunun sonuç alınamayacak beyhude bir zahmet olacağını belirtti, savaş artık engellenemezdi. Viyana Sarayı'nın yapabileceği yegâne şey, Venediklileri Mora'yı hızlı ve gönüllü bir biçimde boşaltmak konusunda ikna etme çabasıydı. Fleischmann'a göre Sadrazam Ali Paşa ayrıca, asi Macarları kayzere karşı destekleyeceği yönünde istihza yollu bir tehditte bulunmuş ve sözlerini: “Önümüze engel koyacak kimse olursa, derhal başına vurulur” beyanıyla tamamlamıştı.³⁰ Fleischmann aynı raporunda, Prut Seferi'nin Bâbiâli'yi oldukça havaya soktuğunu, kendisinin evvelden Ekim 1714'teki raporunda belirttiği gibi, Bâbiâli'nin niyetinin Karlofça'yla kaybettiği tüm yerleri geri kazanmak ve Venedik cephesi tamamlanır tamamlanmaz Macaristan'a da sefer düzenlemek olduğunu yazmaktaydı. Fleischmann'a göre Karlofça Antlaşması'nın ismini anmayan hatta duymaya bile tahammülü olmayan Sadrazam Ali Paşa müteaddit kereler ortaya koyduğu yaklaşımla, Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhindeki menfur Karlofça'nın doğurduğu şartları gidermek istiyordu.³¹ Fleischmann, Bâbiâli her türlü

28 OeStA, KA, Zentralstellen (ZSt), HKR, Hauptreihe (HR) Akten 125, Exp. 1715 Mai, 410.

29 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 109-110.

30 Fleischmann'ın aktardığı ve Sadrazam Ali Paşa'nın söylediğini iddia ettiği bu cümleyle doğrulamak mümkün değilse de kendisini yakından tanıyan Fındıklı Silâhdar Mehmed Ağa, sadrazamın zaman zaman gaddar ve sert mizaçlı biri olduğunu yazmaktadır, bk. Abdülkadir Özcan, “Şehid Ali Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 38, İstanbul 2010, s. 434. Bir diğer tanık olan Fransız elçi Marki de Bonnac da sadrazamı, *uzun zamandan beri bu imparatorlukta vezaret makamına gelmiş bulunan kimselerden en zalimi ve uzlaşılmaz bir yapısı olan Ali Paşa* şeklinde nitelmiştir, bk. Marki de Bonnac, *İstanbul'da Fransız Elçiliği: Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, çev. Ali Şevket Bizer, haz. Mustafa Daş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017, s. 107.

31 OeStA, HHStA, StAbt, Türkeri I, Turcica 180, Konv.2, fol. 31^r-43^r.

müzakereye kapalı olup büyük bir savaşın eşliğinde olduğundan, Viyana'ya geri çağırılması arzusunu yineledi. Ona göre savaş hazırlıklarına başlanmalıydı. Üstelik İstanbul'da bulunan çeşitli devletlerin temsilcileri ve bilhassa Fransa'nın mukim elçisi Marki Pierre Puchot des Alleurs (1711-1716), Osmanlıları Habsburglara karşı kıskırtıyordu. Böylece Fransa, uzun zamandır var olan siyasetini sürdürüyor ve kendi rakibi olan Avusturya'ya karşı Osmanlı'nın yanında yer alarak Osmanlı kudretinin Habsburgları sürekli endişeye ve korkuya sevk etmesine çalışıyordu.³²

Elçinin Viyana Günleri

Müteferrika İbrahim Ağa ve maiyeti, sefaret heyetinin eşyalarını taşıyan on iki araba³³ eşliğinde 2 Mayıs 1715 Perşembe günü Viyana'ya ulaştığında³⁴ önce elçinin güvenliğinden sorumluluğunu devralan Viyana Şehir muhafızlarından (*Stadtguardia*) Yüzbaşı Kreiniz tarafından en iyi şekilde karşılanarak³⁵ sefaret heyetinin misafir edileceği *Leixingerisches Haus* isimli konağa kadar refakat edildi. Bu konak bir ambara ve büyük bir mutfağa sahipti;³⁶ Maliye Dairesi (*Hofkammer*) bu konağı Elisabeth Leixering'den haftalık 80 Gulden bedelle kiralamıştı.³⁷ Tuna kolunun hemen yanında ve suriçine bakan aynı konak, Seyfullah Ağa ve maiyeti için de tahsis edilmişti.³⁸ Avusturya Devlet Arşivi Maliye kayıtlarından tespit edilebildiği hâliyle Müteferrika İbrahim Ağa sefaretinin masraflarını karşılayan ev sahibi konumundaki Habsburg Maliye Dairesi, vekilharç Von Harena'ya, hatırı sayılır bir meblağ olan haftalık 800 Gulden tutarında bir ödeme gerçekleştirecekti.³⁹

32 Bonnac, *İstanbul'da Fransız Elçiliği*, s. 14. Bunun en önemli sebeplerinden biri, Habsburgların Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı topraklarındaki Katolikler üzerinde söz söyleme hakkı kazanmasıyla Fransa'nın bu hakkı, siyasî rakibi Avusturya ile paylaşmak zorunda kalmasıydı, bk. Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar: Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, çev. Cemile Erdek, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 192.

33 Mauvillon, *Histoire du Prince*, s. 4.

34 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 69^r. Kıyaslandığında kendisiyle aynı görevi üstlenmiş olarak Ocak ayında İstanbul'dan ayrılan Seyfullah Ağa, Viyana'ya 7 Nisan'da ulaşmıştı, bk. Beydilli-Erünsal, agm., s. 3, 5.

35 Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C 5, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 326.

36 Ercan, agm., s. 75. Günümüze kadar ulaşmamış olan bu yapı, Viyana'da Obere Donaustraße 87'de bulunuyordu.

37 OeStA, Finanz- und Hofkammerarchiv (FHKA), Alte Hofkammer (AHK), Hoffinanz Österreich Akten (HFÖ) Akten 2021 (26 Nisan 1715).

38 Beydilli-Erünsal, agm., s. 5.

39 OeStA, FHKA, AHK, HFÖ Akten 2022 (3 Mayıs 1715).

Venedik Cumhuriyeti tarafından 9 Mart 1713'te Viyana'daki mukim elçilik görevine tayin edilen ve görevini 1720 yılına değin sürdüren Pietro Grimani (öl. 1752),⁴⁰ Osmanlı sefirinin Viyana'ya gelişini Venedik'e ihbar edip faaliyetlerini yakından takip ediyordu. Henüz 9 Ocak 1715'te, Osmanlıların Venedik'e savaş ilanında kısa bir süre sonra, Kayzer VI. Karl'a 1684'te kurulan Kutsal İttifak'ı hatırlatmak suretiyle kayzerden devleti adına yardım çağrısında bulunmuştu. Osmanlıların attığı diplomatik adımdan haberdar olan Venedik Cumhuriyeti ayrıca, daha İbrahim Ağa Viyana'ya gelmeden iki ay önce, Habsburgları kendi taraflarına çekmek için Michele Morosini isimli fevkalâde elçiyi görevlendirmişti. Elçi Mart ayında Viyana'ya vardıktan sonra mukim elçi Pietro Grimani ile birlikte Habsburg devlet ricâli ile 11 Mart'ta bir araya gelerek Cumhuriyet'in ittifak çağrısını yinelemişti.⁴¹

Savoy Prensi Eugen, İbrahim Ağa'nın Viyana'ya vasıl olduğu haberini aldığıında, kabul merasiminin 13 Mayıs 1715 Pazartesi günü öğlen saatlerinde gerçekleştirilmesi emrini verdi. 11 gün sonrasına karar verilmesinin sebepleri arasında merasim için gerekli hazırlık süresi sayılamaz, zira Seyfullah Ağa vusulünden hemen iki gün sonra kabul edilmişti.⁴² Bunun muhtemel sebepleri, bir yandan yolculuğunu ağırdan alan Osmanlı sefirine karşılık vermek, diğer yandansa sefirin Viyana'daki toplam ikamet süresini uzatmak içindi.

Müteferrika İbrahim Ağa Prens Eugen tarafından, kendisine tahsis edilmiş Avusturya barok mimarisinin en görkemli yapılarından biri sayılan Viyana'nın merkezindeki kışlık sarayında (*Winterpalais*)⁴³ kabul edildi. Bu resmîkabule dair protokol kaydı mevcuttur (Ek III).⁴⁴ Sadrazam Ali Paşa'nın mektubunu takdim edecek olan İbrahim Ağa için hazırlanan merasimle huzura kabul, protokol ağırlıklı olarak geçmiştir. Söz konusu protokol kaydı, resmîkabulü ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır. Buna göre: 13 Mayıs'ta saat on bir civarında Viyana Sarayı

40 Giuseppe Gullino, "Pietro Grimani", *Dizionario Biografico degli Italiani*, C 59, Roma 2002, s. 653-657.

41 Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718)*, s. 15.

42 Beydilli-Erünsal, agm., s. 6.

43 Bu saraya ayrıca Seyfullah Ağa (1711) ve Silâhdar İbrahim Paşa (1719) kabul edilmişti, bk. Ercan, agm., s. 70-71.

44 OcStA, HHStA, StAbt, Türki I, Turcica 180, Konv.2, fol. 69^r-71^r. Bu merasim ayrıca çağdaş bir kaynaktan da kamuoyuna sunulmuştur, bk. Conrad Lautenbach, *Relationis Historicae Semestralis Autumnalis Continuatio, Jacobi Franci historische Beschreibung der denckwürdigsten Geschichten [...]*, Bey den Engelhardischen Erben, und Joh. Balthasar Graupitzen zu finden, Franckfurt am Mäyn 1715, s. 13-14.

baştercümanlarından Andreas Schmid, altın ve gümüş bezeli takımlarıyla 6 çifte koşulu bir araba beraberinde 6 yedek olduğu hâlde, güzel altınla bezeli kırmızı giysili hizmetkârlar, Ağa'yı ikametine tahsis edilen Leopoldstadt varoşunun yukarısındaki konaktan almak ve prensin huzuruna getirmek üzere gönderilmiştir. Kortej şu şekilde düzenlenmiştir: Önde Prens Eugen'in muhafızlarından şehir garnizonu mensubu 4 nefer, ardından yine şehir muhafızlarından Yüzbaşı Rudolf von Rosenfeld at sürmekte olup hemen arkasında şehir garnizonundan 26 süvari kendisini takip etmekteydi. Bunların arkasında Ağa'nın maiyetinde yer alan Mehmed Efendi namında bir derviş ve serhad tercümanı Yusuf Ağa at sürmekteydi. Hemen peşinde Sadrazam Ali Paşa'nın göndermiş olduğu mektubu elleri üzerinde herkesin görebileceği bir şekilde taşımakta olan ve atı iki kayzerî hizmetkâr tarafından çekilen Ağa'nın kâhyası Süleyman yer almakta, kâhyanın sağında Yeniçeri Hacı Salih ve solunda ise serhad süvarilerinden Mehmed Bölükbaşı at sürmekteydi. Bunların arkasında 6 çifte koşulu arabanın içinde Müteferrika İbrahim Ağa ve karşısında oturmuş olarak kendisine refakatçi edilen tercüman Andre Schmid bulunuyordu. Arabanın dört bir yanında 2 kayzerî muhafız asker, bir Türk paşa ve 4 Türk muhafız asker ile çevriliydi. Arabayı at üstünde 2 Türk silâhdar takip ediyordu. Nihayet hepsinin arkasında şehir garnizonundan görevlendirilmiş 26 kişiden oluşan bir askerî bölük yer almaktaydı.

Kortej Tuna kolunu takip ederek Tuna üzerinde suriçine giriş yapılan köprüyü (*Schlag=Brücke*) geçer, akabinde *Roten Thurm* isimli şehir kapısından geçerek Lübeck'e yönelir ve ardından Viyana'nın merkezinde şehrin simgesinin (*Stock im Eisen*) önünden ilerleyerek Kärntner Strasse'den yukarıya doğru yol alarak Himmelpfortgasse 8'deki Prens Eugen'in kışlık sarayına varır (*Winterpalais*). İbrahim Ağa burada arabadan iner ve merdivenleri çıkar. Son basamakta kendisini Prens Eugen adına 2 Saray Harp Şûrası üyesi Herr Rieß ve Franz Anton Kreither selamlar. Müteakiben Ağa'yı birinci Antikammer salonunda Mirahur (*Stallmeister*) Wildenfels⁴⁵ ve Saray Başkâhyası (*Hofmeister*) Parterre karşılayıp Ağa'ya resmikabul odasına kadar eşlik ederler.

Müteferrika İbrahim Ağa kendisine doğrulmuş bulunan çok sayıda meraklı bakışlı Viyana ekâbirinin bulunduğu kabul salonuna girer girmez Prens Eugen'i oturur vaziyette görmüştür. Türk usulü selam vererek üç defa temenna etmiş ve ayaktaiken Türkçe olarak meramını beyan ederek Sadrazam Ali Paşa tarafından gönderilen mektubu takdim etmiştir. Ayağa kalkmış olan Prens tazimen mektubu

45 Herr Baron Wildenfels Obrister und Ober-Stallmeister.

şapkasını çıkartmış olarak almış ve yarı başında durmakta olan Mahrem Meşveret Meclisi'nin⁴⁶ hukuk danışmanı Joseph Anton von Öttel'e uzatmıştır. Prens akabinde eliyle işaret ederek Ağa'yı hemen karşısına yerleştirilmiş olan kanepeye oturmuştur. Bunun üzerine ikisi arasında kısa bir sohbet cereyan etmiştir. Ağa Türkçe, Prens Almanca konuşmakta, bunları orada hazır bulunan Saray Tercümanı Andreas Schmid tercüme etmekteydi. Bu sohbet sırasında Müteferrika İbrahim Ağa, Prens Eugen'e, Sultan III. Ahmed'in Selim adında bir oğlunun dünyaya geldiği haberini de vermiştir.⁴⁷ İbrahim Ağa konuşmalar hitamında izin isteyerek tekrar Türk usulü selam vermiş ve akabinde kapıya doğru yönelmiştir. Bunun üzerine bütün bu zaman içinde oturmakta olan Prens Eugen de ayağa kalkmış ve şapkasını çıkartarak selamlamıştır. Daha sonra orada hazır olan generallere doğru yönelmiştir. Böylece Müteferrika İbrahim Ağa, Prens Eugen tarafından mutantan bir şekilde karşılanmış oluyordu.⁴⁸ Bu resmî kabul sonrasında geldiği güzergâh üzerinden yürümüş ve saraydan ayrılarak arabaya binmiş olan elçi, gelişindeki düzen içinde tekrar kendisine tahsis edilen konağa gitmiştir. Sadrazam Ali Paşa'nın mektubu iki gün sonra, 15 Mayıs 1715 tarihinde Andreas Schmid tarafından Latinceye tercüme edilmiştir.⁴⁹

Prens Eugen, Osmanlı elçisinin resmî kabulünden üç gün sonra (16 Mayıs 1715), Kayzer VI. Karl'a bir takrir kaleme aldı. Takrir, prensin Venedikli fevkalâde elçi Michele Morosini ve mukim elçi Pietro Grimani ile gerçekleştirdiği toplantıdan, onların naklettiği kalabalık Osmanlı kuvvetlerinin Venedik üzerine yürüttüğü seferin başarısından ve belki de bu kuvvetlerin Macaristan'a yönelebileceğinden söz ediyordu. Prens kesin kanaati, Venediklilerin teklif ettiği savunma ittifakını (*Defensiv-allianz-tractat*) kabul etmek yönündeydi.⁵⁰ Kayzerin 18 Mayıs'ta bu takririn altına prensin önerisini uygun bulduğunu ifade edip imzasını atması, Osmanlı devlet ricâlinin diplomatik girişiminin istenilen neticeye ulaşmayacağını belgelerken, Venedikliler açısından uzun uğraşların karşılık bulduğu büyük bir ferahlama anlamına geliyordu.

1715 yaz aylarını Viyana'da geçiren Müteferrika İbrahim Ağa hakkında Alman

46 Habsburg merkez idaresinin siyasî konularda bu en yüksek danışma organı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718)*, s. 15, dipnot 73.

47 *Theatrum Europaeum*, s. 43.

48 *Die Europäische Fama*, C 171, Gleditsch, Leipzig 1721, s. 218.

49 OeStA, HHStA, StAbt, Türker I, Turcica 180, Konv.2, fol. 72^r-74^r.

50 OeStA, KA, ZSt, HKR, HR Akten 125, Exp. Mai 1715, 408.

basımına yansımış bilgi bulmak mümkündür. Örneğin 10 Haziran 1715 tarihli *Viyana Gazetesi*'nde yer alan bir haberde, İbrahim Ağa'nın 5 Haziran'da, kendisinin güvenliğinden sorumlu Yüzbaşı Eschenauer⁵¹ ve emrindeki muhafızlar eşliğinde Neu-Gebäu mıntukasında bulunan bir hayvanat bahçesine gittiklerini yazar. Burada aslan, kaplan ve ayılar ile türlü türlü hayvanlar ziyaret edildikten sonra İbrahim Ağa tekrar ikametgâhına götürülmüştür.

Müteferrika İbrahim Ağa Viyana'da geçirdiği dört aydan sonra nihayet Prens Eugen tarafında davet edilerek 10 Eylül 1715 tarihinde başvekile veda ziyareti gerçekleştirmiştir. Çağdaş siyasî havadis derlemesi *Europäische Fama*, bu veda ziyaretiyle yapılan merasimi ayrıntılı olarak vermektedir.⁵² Burada Avusturya Başvekili Prens Eugen, Sadrazam Ali Paşa'ya takdim edilmek üzere İbrahim Ağa'ya 9 Eylül 1715 (10 N 1127) tarihli Latince bir mektup teslim etmiştir.⁵³ Müteferrika İbrahim Ağa için Prens Eugen tarafından kabul edildiği ilk günkü gibi bir merasim ve kortej tertip edilmiştir. Prens Eugen'in cevabî mektubunu hamil Müteferrika İbrahim Ağa ve maiyeti, veda ziyaretinden sonra Viyana'dan ayrılmıştır. Sefaret heyeti 1715 Ekim ayının başında Belgrad'a, Ekim'in sonunda ise seferden dönmüş olan Sadrazam Ali Paşa'nın bulunduğu Edirne'ye vâsıl olmuştur.

Osmanlı elçisi Viyana'da bulunduğu sürede kayzerî yetkililerle yaptığı görüşmelerde olası bir Osmanlı-Habsburg mücadelesine engel olmak adına gayret etmiş, sadrazamın mektubunda yazılanları sözlü olarak da daima destekleyecek bir yaklaşımı sergilemişti.⁵⁴ Buna karşın sadrazama yazılan cevabî mektup, Osmanlıları umulmadık şekilde Venedik seferi sebebiyle tenkit ediyordu. Sadrazam Ali Paşa, Prens Eugen'e bu mektubu üzerine mukabelede bulunarak İbrahim Ağa ile gönderdiği mektupta ifade ettiklerini tekrarlamamın lüzumsuz olduğu görüşündeydi,⁵⁵ ancak Habsburglar için bu da bir cevaptı.⁵⁶

51 Johann Georg von Eschenauer.

52 *Die Europäische Fama*, C 175, Gleditsch, Leipzig 1719, s. 523-527.

53 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 115-120.

54 Alfred Ritter von Arneht, *Prinz Eugen von Savoyen. Nach den handschriftlichen Quellen der kaiserlichen Archive*, C 2, Wilhelm Braumüller k. k. Hofbuchhändler, Wien 1864, s. 384.

55 *TRZ*, s. 983-984. Sadrazama göre zaten kapı kethüdası Fleischmann'a, barışa tavassut etmesi için resmî bir ruhsat verilmemişti; tavassut teklifi yalnızca lisanen söylenmiş *ale'l-ülâk*, yani gelişigüzel bir sözdü, bk. *TRZ*, s. 986.

56 Fleischmann'ın İstanbul'dan Viyana'ya gönderdiği 1 Mayıs 1716 tarihli raporu, bk. OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.3, fol. 57^v; Lamberty, *Memoires pour servir a l'histoire*, s. 590.

Sonuç

Osmanlıların Venedik'e karşı başlattıkları savaş sırasında Habsburgların savaşa dâhil olmamalarını temin etmek üzere diplomatik temas kurarak Müteferrika İbrahim Ağa'yı 1715'te Viyana'ya göndermesini, 1711'de Seyfullah Ağa'nın gönderilişi ile başlatılan siyasetin bir devamı olarak görmek mümkündür. Ayrıca bu diplomatik misyonun Bâbiâli'nin arzuladığı sonucu aynı yıl itibariyle sağladığı açıktır. Öte yandan başta Prens Eugen'in Bâbiâli'yi tenkit eden cevabî mektubu, başarılı Mora seferinin Dalmaçya kıyılarına uzanmasının Viyana'da yol açtığı endişe, beraberinde Türk Meselesi'ni gündeme getirmişti. Habsburglar, sıranın kendilerine de gelebileceğini düşündüklerinden Venedik Cumhuriyeti'yle menfaatlerine uygun düştüğüne kanaat getirdikleri ittifakı 13 Nisan 1716'da gerçekleştirmişti.⁵⁷ Osmanlılar aleyhindeki bu ve benzeri gelişmeler, Osmanlı-Venedik arasındaki savaşın Macaristan topraklarına da sıçramasına müncer oldu. Bunda Venedik cephesinde elde edilen başarılarla moral bulan Sadrazam Damat Ali Paşa ile Osmanlı devlet ricâlinin, Macaristan'ın dahi Habsburglardan geri alınacağı düşüncesine kendisini inandırmış olmalarının etkisi olmakla birlikte⁵⁸ diplomatik girişimin sonuç vermemesinin başka sebepleri de mevcuttu. Her şeyden önce, aynı amaçla Prut Seferi öncesinde Seyfullah Ağa vasıtasıyla gerçekleşen diplomatik teşebbüs 1711 yılına, dolayısıyla devam eden İspanyol Verâset Savaşları'na⁵⁹ denk geliyor ve bu savaşlar Viyana'nın hem askerî hem de maddî bakımdan elini kolunu bağlıyordu. 1716 yılına gelindiğindeyse söz konusu savaşlar çoktan sona ermiş, Habsburgların doğu ve güney toprakları emniyete kavuşmuştu. Yanı sıra 1715 yılında hem Habsburgların hasmı Fransa Kralı XIV. Louis'nin ölümü (1 Eylül) hem kısa bir süre sonra Hollanda ile akdedilen antlaşma (15 Kasım), VI. Karl'a daha fazla serbestlik sağlamıştı.

Bütün bunların dışında Viyana'ya prestij kaybı yaşatmış olan İspanyol Verâset Savaşları'nın tatmin etmeyen sonucu, Habsburgları prestijlerini yeniden önceki yüksek konumuna getirme arayışlarına sevk etmişti denilebilir. Kaldı ki Kayzer VI. Karl'ın emrinde bulundurduğu, şanlı zaferlerle askerî dehasını müteaddit kereler ispatlamış, 1697'deki Zenta zaferinin mimarı Savoy Prensi Eugen dahi kayzerin huzurunda, Venedik'in yanında savaşa girilmesi gerektiği fikrini hararetle

57 Ayrıntılar için bk. Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718)*, s. 14.

58 Zinkeisen, fetih hayallerinin dua formunda Viyana hatta Roma'ya kadar uzandığını yazmaktadır; bk. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 353-354.

59 9 Temmuz 1701-7 Mart 1714.

savunuyordu.⁶⁰ Prensın üç ciltlik meşhur biyografisini yazmış olan XIX. yüzyıl tarihçisi Alfred von Arneth'e göre de Eugen, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarını "çalınmış" olarak görmekte ve Osmanlılara karşı –tıpkı Zenta'da olduğu gibi– yeni zaferler kazanıp toprak ele geçirme peşinde idi.⁶¹ Tüm bu ve benzeri etkenler, Osmanlıların Venedik'le olan savaşın genişlemesinin önüne geçmek için attığı adımlar ve tayin ettiği elçinin Viyana'daki çabalarına rağmen son kertede Habsburglarla karşı karşıya gelinmesine zemin hazırlamış görüntüsü vermektedir.

60 OeStA, KA, ZSt, HKR, HR Akten 126, Exp. Juni 1715, 474.

61 Arneth, *Prinz Eugen*, s. 390-391. Bu bakımdan tarihinin 1704 yılı sonrasını daha çok işittiklerine göre yazmış olan dönemin Osmanlı tarihçisi Silâhdâr Mehmed Ağa'nın Prens Eugen'i *öteden berü Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâr ile olan sullûn bozulduğun ister biri* olarak nitelemesi (bk. *Nusretnâme*, s. 1036), Osmanlıların Prens Eugen hakkındaki duyularının hakikatle ne kadar örtüştüğünü göstermesi bakımdan dikkat çekicidir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Nâme-i Hümayûn Defterleri: 6, 340-343.

Österreichisches Staatsarchiv (OeStA),

HHSStA, StAbt, Türkei I, Karton 180 (1714-1716).

KA, HKR Protokollen 495.

KA, ZSt, HKR, HR Akten 125 (Exp./Feb.-Reg./Mai 1715); 126 (Exp./Jun-Reg./Juli 1715).

FHKA, AHK, HFÖ Akten 2021 (26 Nisan 1715); 2022 (3 Mayıs 1715).

Yayımlanmış Kaynak Eserler

Bonnac, Marki de, *İstanbul'da Fransız Elçiliği: Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, çev. Ali Şevket Bizer, haz. Mustafa Daş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Zustand der vornehmsten Höfe entdeckt [...], haz. Philipp Balthasar-Sinold von Schütz, C 167-175, Gleditsch, Leipzig 1719-1724.

Lamberty, Guillaume de, *Memoires pour servir a l'histoire du XVIII siecle, contenant les négociations, traitez, résolutions et autres documens authentiques [...]*, C 9, haz. H. Scheurleer, La Haye 1731.

Lautenbach, Conrad, *Relationis Historicae Semestralis Autumnalis Continuatio, Jacobi Franci historische Beschreibung der denckwürdigsten Geschichten [...]*, Bey den Engelhardischen Erben, und Joh. Balthasar Graupitzen zu finden, Franckfurt am Mäyn 1715.

Mauvillon, Éléazar de, *Histoire du Prince François Eugène de Savoye*, C 5, Arkste'e & Merkus, Amsterdam 1750.

Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, C II, haz. Abdülkadir Özcan vd., Klasik Yayınları, İstanbul 2013.

Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme. İnceleme-Metin (1106-1133 / 1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018.

Theatrum Europaeum oder außföhrliche und warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten [...], haz. Daniel Schneider, C 20, Franckfurt am Mäyn 1734.

Wienerisches Diarium, Num. 1221, 1245 (1715).

Araştırmalar ve İnceleme Eserler

Afyoncu, Erhan, “İlk Türk Matbaasının Kurucusu Hakkında Yeni Bilgiler”, *Belleten*, C LXV, S. 243, Ağustos 2001, s. 607-622.

Arneth, Alfred Ritter von, *Prinz Eugen von Savoyen. Nach den handschriftlichen Quellen der kaiserlichen Archive*, C 2, Wilhelm Braumüller k. k. Hofbuchhändler, Wien 1864.

Beydilli, Kemal-Erünsal, İsmail E., “Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs Seyfullah Ağa'nın Viyana Elçiliğı (1711)”, *Belgeler*, C XXII, S. 26, Ocak 2001, s. 1-129.

Doğın, Güner, *Venediklü ile Dahi Sulh Oluna: 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Ercan, Hüseyin Onur, *Pasarofça Antlaşması (1718): Diplomasi ve Barış*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

Ercan, Hüseyin Onur, “Rıdvan Ağa'dan Süleyman Bey'e (1634-1774): Osmanlı Elçilik Heyetlerinin Avusturya Devlet Arşivindeki İzleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, C LVI, S. 56, Aralık 2020, s. 49-96.

Ertaş, Mehmet Yaşar, *Sultanın Ordusu (Mora Fethi Örneğı 1714-1716)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Fraze, Charles A., *Katolikler ve Sultanlar: KİLise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, çev. Cemile Erdek, Küre Yayınları, İstanbul 2009.

Gullino, Giuseppe, “Pietro Grimani”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, C 59, Roma 2002, s. 653-657.

Özcan, Abdülkadir, “Şehid Ali Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 38, İstanbul 2010, s. 433-434.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C 5, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

Ekler

Ek 1: Sadrazam Ali Paşa'nın Prens Eugen'e hitaben 28 Kasım 1714 (21 Za 1126) tarihli mektubunun sureti⁶²

Ek 2: Sadrazam Ali Paşa'nın Prens Eugen'e hitaben 28 Kasım 1714 (21 Za 1126) tarihli mektubunun transkripsiyonu⁶³

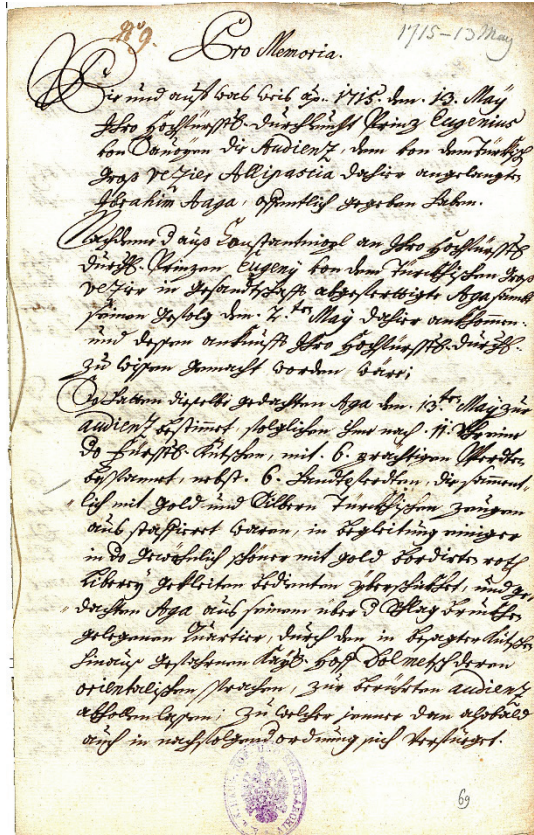
Kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-mesîhiyye umdetü'l-küberâi'l-tâ'ifeti'l-İşeviyye Roma İmparatoru'nun başvekilî olan muhâbbetlü meveddetlü dostumuz [] hutîmet avâkıbuhû bi'l-hayr kibeline mü'ekked-i mu'âkîd hubb u vedâd ve müşeyyed-i merâsîd tehâbb ü tevâd olur kelâm-ı muhâleset-encâm ve peyâm-ı müsâlemet-i irtisâm eblağıyla dostâne inhâ ve ifhâm olunan budur ki

Venedik Cumhuri kurb-ı civâr-ı memâlik-i İslâmiyetde bulunmağın kendü hâllerinde olmayup cibilliyetlerinde merkûz olan hıyânetlerin setren icrâyâ musâlaha sûretini rupüş iderek tüccârın nüfûs ve emvâlini izâ'at ve berren ve bahren memâlik-i İslâmiyye ahâlisine îsâl-i cesâretten hâli olmadıklarından kat'-ı nazar Karaca Dağ usâtının bellü başlularına ulûfe ve beksimâd ve ta'yînât ile takviyyet ve hengâm-ı muhârebede asker ve kulağuzlarıyla imdâd ve i'ânet ittiklerinden nâşî usât-ı merkûme civârlarında olan ehl-i İslâmî esir ü seyyi ve emvâllerin nehb ve gâret ve dâ'imâ mel'ânet ve hibâset üzre olmalarıyla mukaddemâ birkaç def'a üzerlerine ta'yîn-i asker ile te'dîb ve gûş-mâl olunmuş iken yine Venediklü'ye istinâden mütenebbih olmayup [341] izhâr-ı isyân ittidiklerinden bu sene-i mübâreke de dahi Bosna Vâlisi vezîr-i mükerrerem izzetlü sa'âdetlü Nu'man Paşa hazretleri ba'zı tevâif-i asker ile üzerlerine me'mûr oldukda usât-ı merkûmeye zehâir ve mühimmât ile i'ânet olunmayup ve firâr iderler ise hilâf-ı sulh u salâh firârîleri kabûl olunmamak üzre Venediklünün balyoslarına ve cenerallerine bi'd-defâ'at tenbih ü te'kid olunup kabûl itmeziz deyü i'timâd virdiklerinden sonra vezîr-i müşârün-ileyh asâkir-i me'mûre ile üzerlerine varup Venediklünün i'ânetlerinden nâşî usât-ı merkûme muhârebeye tasaddî ittiklerinden avn-ı Hakk ile makhûr u perîşân vezir-i şemşir-i İslâmiyândan girîzân olanları Venediklü i'timâd virdikleri kelâmalarında sâdık ve akvâlleri ef'âllerine muvâfık olmaduğundan yine usâtı alenen kabûl ve ba'zı firârîlerini dahi sefinelerine tahmîl ve rûy-i deryâdan memleketlerine götürdüklerinden vezîr-i müşârün-ileyh tarafından asker-i İslâm'ın hilâf-ı musâlaha usâtı ta'kîb ile Venedik hudûduna tecâvüz itmelerine ruhsat virilmeyüp gereği gibi zabt ve firârîleri kabûl itmeleriyle bu hareketiniz tarafınızdan nakz-ı ahde bâis olmuş olur. Sonra te'vil ve bahâne itmeyiniz deyü üç def'a Venedik cenerallerine haber gönderüp ancak Venediklü aslâ isgâ itmeyüp kelâm-ı pay-mâl ile baş tercümânı Civân nâm Venediklüyi gönderdiklerinde tercümân-ı mesfûr muvâcehesinde bu makûle harekât ile nakz-ı ahd eyledikleri vezîr-i müşârün-ileyhin huzûrunda akd olunan meclîs-i şer'de isbât ve hücceti şer'îyye olunup hilâf-ı sulh u salâh bunun gibi harekât-ı kabacaya cesâret ile binâ-yı meşîyyedü'l-ekân sulh u salâhı esâsından harâ ve kendülerine karîb olan mahallerde vaki' memâlik-i İslâmiyye re'âyâsından âkîbet-kârî idrâkdan kâsir cenkci makûlelerinin dâ'imâ imâle kulûblarına sa'y ile kendü taraflarına incizâba ihtimâmları [342] Devlet-i Aliyye'ye sû'i-kasda müntehiz vakt-i fırsat olmalarına ezille-i vâziha olup ve mukaddemâ dahi Devlet-i Aliyye ebed-peyvendin işğâl keşîdesi vaktinde yine sulh u

63 BOA, A.DVNS.NMH.d, 6, 340-343.

salâh sûreti vücûh-ı hadî'atlarına intikâb ittikleri esnâda vakt-i fırsattır deyü üç yüz seneden berü mülk-i mevrûs-ı pâdişâh-ı İslâm olan Mora ceziresin ihtilâs ittikleri gibi yine bir tarafa dahi vakt-i fırsatta şerâre-paş hadî'at olmak tasavvuruyla tedârik-i külliden hâlî olmayup ve birkaç seneden berü berren ve bahren nice tüccâr ve misâfirinin nüfûs u emvâllerinin nehb ve izâ'atını âdet ü rikkat-i su'âlde kâh tegâfûl ve kâh ikrâr ve kâh huşûnet ve ru'ûnet ile inkârdan hâlî olmamaları kâffe-i ehl-i İslâm'ın sâmi'aların tahdîs ve nüfûs u emvâllerinden dûr u mehcûr olanlar ve muvâcehe-i İslâmiyânda limanlarımız içinde ve kurbunda şehîd itdikleri ehl-i İslâm'ın varoşları meyân-ı ehl-i İslâm'da dâd-hâh olmaları kulûb-ı mü'minin ve muvahhidini per-teşvîş itdiklerinden gayrı merreten ba'de uhrâ şevketlü kerâmetlü azametlü mehâbetlü sultânü'l-berreyn ve hakânü'l-bahreyn efendim pâdişâh-ı İslâm ebedullâhi hilâfete ve eaz-ı ensâra el-yevmü'l-kiyâm hazretlerinin rikâb-ı kâm-yâb-ı hüsvânilerine ref-i rika'-i zira'at ve feryâd ü figânları kalb-i hümayûn-ı şehriyârîye bâ'is-i rikkat olmağla mecmû'-ı ulemâ vü fuzelâ vü zâbitân-ı asker-i mensûr-ü'l-livâ ve bi'l-cümle hayr-hâh Devlet-i Aliyye-i sâ'ibü'l-ârâ ile irâde-güş müşâvere olundukda Venedik Cumhuriyeti öteden berü şerâ'it-i sulh u salâha mürâ'ât itmediler ve sözlerinde durmadılar. Mukaddemâ dahi esnâ-yı sulhda işgâl-i Devlet-i Aliyye'yi rikkât-i fırsat add idüp Mora ceziresin gasb u istilâ vel-yevm vücûh-ı şeni ile nakz-ı ahdda ictirâ itmekle kurb-ı civâr-ı Devlet-i Aliyye'den tard u ib'âd itmek farz-ı ayn olmuşdur deyü bi-ecma'in re'y ü ittifâk idüp ve muktezâ-yı şer'at-i izz üzre müte'addid fetvâlar virilmekle hâlâ işbu sene-i mübâreke Venediklüyi kurb-ı civârımızda vakî' mülk-i mevrûs-ı pâdişâh-ı İslâm olan Mora ceziresi istinâd-ı fevz ü Nusret-i Rabbü'l-ibâd ile [343] tard u ib'âd ve berren ve bahren şurû-i mazarratları ibâd u tüccâr-ı bilâd üzerlerinden def' itmek niyetine sefer-i nusret-eser muhakkak ve mukarrer olduğu siz muhabbetlü dostumuzun dahi ma'lûmları olup hareket-i asker ve tertîb-i levâzımât-ı seferden kat'â mülâhaza-i diğér hâtura huzûr-ı itmâmın için akl-ı Hudâdâd u cibillet mâder-zâdınızda merkûz olan sebât ve devâm ve hüsn-i sülûk musâlahat-ı irtisâm üzre Devlet-i Aliyye ebed-peyvendimle hürmetlü haşmetlü Çâsâr Baykar hazretleri mâbeyninde mün'akd ve müstahkem olup mu'teber ve istivâr olan esâs-ı rasînü'l-erkân sulh u salâh ber-vechle halel-pezîr inhidâm olmaya. Hafî cezmen ve yakinen ma'lûmunuz olup iki devlet mâbeyninde mün'akd ve müstahkem olan musâlahâ ve müsâlemenin şurût u kuyûdu ahidnâme-i hümayûn mücebine vücûh ile ri'âyet ve halel virecek şeylerden bi'l-küllîye sıyânet ile dostluk ve konşuluk merâsimini icrâ ve himâyet eylemeleri-çün bu muhabbet-i hayır-endişiniz tarafından hükâm-ı serhaddimizin her yerine dahi evâmîr-i ekide ile muhkem tenbih olduğu ma'lûmunuz olmak için mektûb-ı muhabbet irtisâm-ı tahrîr [] ve [] ile fîristâde kılınmışdır. İnşâ'allâhu te'âlâ vasûlünde siz dostumuz tarafından dahi me'mûl u melhûz olduğu üzre tarafından mün'akd olan sulh u salâhın şerâ'it ve zevâbıtı gereği gibi himâyet ve sıyânet ve dâ'imâ dostluk merâsimi mer'û ve mu'teber tutulup ve kezâlik tarafınızdan dahi sıyânet-i ahd ve mîsâkda dikkât ve ihtimâm eylemeleri-çün serhadleriniz vükelâsına tenbih-i ekid olunmağla tarafından levâzım-ı musâfât ve müsâlemetin fevkü'l-me'mûl mürâ'âtiyle tezâyüd-i teveddüd ve nihâyete ihtimâm ve zuhûr iden hüsn ü vifâkın niçe âsâr-ı cemîlesi müşâhede olunacağı melhûzunuz ola. 21 Za [1]126 / 28 Kasım 1714

Ek 3: Müteferrika İbrahim Ağa'nın Prens Eugen tarafından 13 Mayıs 1715'teki resmîkabilüne dair protokol kaydı⁶⁴

64 OeStA, HHStA, StAbt, Türkei I, Turcica 180, Konv.2, fol. 69-71'.

1. Yürüyen. 4. Amitt. Habsburglar kon. Sijis. Otta. Gadi
7. Rika. 10. Waffner. pro. Vintennul. 3. Otta. Gadi
Sühtmann. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

3. Marchion. 7. 6. Wann kon. 3. Otta. Gadi. mit. 10.
pif. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

4. Otta. Otta. Gadi. Sühtmann. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

5. Sühtmann. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

6. Sühtmann. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

7. Sühtmann. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.
Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner. 10. Waffner.

